

6.3. A plágiumról

Mi a plágium? Leegyszerűsítve: ha más munkáját valaki a sajátjaként tünteti fel, plágiumról beszélünk.

A plágiumnak is különböző fokozatai lehetnek egy-egy gondolat vagy mondat hivatkozás nélküli lemásolásától a legsúlyosabb formájáig, a teljes dolgozatok egy az egyben történő átvételéig. Ennek gyakori formája az internethasználat terjedésével a világhálón „talált” dolgozatok letöltése és felhasználása, de mások korábbi dolgozatának címlapcserével való átvétele is előfordul, sőt ide sorolhatók a másokkal megíratott dolgozatok is.

Itt érdemes megjegyezni, hogy a szerzői jogi törvény (1999. évi LXXVI. törvény) szerint *„a szerző személyhez fűződő jogait nem ruházhatja át, azok másként sem szállhatnak át és a szerző nem mondhat le róluk”*. A szerzőnek joga van név nélkül vagy szerzői álnéven publikálni, de más személynek nem adhatja át munkáját azért, hogy az a személy sajátjaként tüntesse fel azt. Ebből következően a mások által írt dolgozatok az eredeti szerző engedélyével sem tehetők közzé (adhatók be) más neve alatt.

Ezek a megoldások egyértelműen a csalás, lopás kategóriájába tartoznak, s jó eséllyel a tanulmányokból való kizárást vonják maguk után, ha fény derül rájuk. Az elsődleges visszatartó erő a tisztességes saját munka igénye kell, hogy legyen, de tegyük hozzá, hogy a plagizált dolgozatoknál jelentős a lebukás veszélye is. Gyakran valami gyanús a dolgozatban: régiek az adatok, furcsa a témaválasztás vagy a stílus a szerző korábbi munkáihoz vagy a feladathoz viszonyítva. Ráadásul a bíráló gyakran az adott szakterület szakértője, s nemegyszer előfordul, hogy már korábban találkozott az eredetivel. (A legszélsőségesebb eset, amikor a saját mondatait olvashatja hivatkozás nélkül, amit a szerző már máshonnan ollózott.) A világhálóról letöltött anyagoknál még inkább adódik a lehetőség, hogy a gyanús munkák forrására a bíráló is könnyen ráakadhat – ahogy ez egyre gyakrabban előfordul.

★ 80. tanács

Kerüljük a plágium minden formáját!

Hol vannak a plágium határai? Nemcsak a tudatos másolás, hanem a hivatkozás szabályainak nem szándékolt megsértése (a nem szándékolttság alatt a tájékozatlanságot, illetve a figyelmetlenséget értve) is eredményezhet plágiumot. S a szabály nem ismerete vagy a figyelmetlenség még

nem mentesít a szabályok, a jogi és az etikai normák betartása, illetve ezek elmulasztásának a következményei alól.

Egy-egy rész (mondat, bekezdés) szó szerinti, hivatkozás nélküli átvétele vagy valamely gondolat (fogalom, szempontrendszer, elemzési keret) nem feltétlenül szó szerinti, de utalás nélküli átvétele plágium. Ez alól akár a mondatról mondatra történő átfogalmazás sem mentesít, az még nem szünteti meg a plágiumot.

A „szerző” szándékát tekintve egy teljes dolgozat hivatkozás nélküli átvétele egyértelmű csalást jelent, s nyilván nagyobb vétség, mint néhány bekezdés plagizálása, hivatkozás nélküli utánközlése, amelyet megpróbálhat a feledékenységre számlájára írni a dolgozatot író. Ne feledjük azonban: az inkorrekt felhasználásnak nem a mennyisége, hanem a ténye a fő kérdés. Ez minősíti a plágiumot. A tisztességes önálló munka s a felhasznált források korrekt kezelése mindenféle dolgozatnál (írásos munkáknál, de hasonlóképpen a szóbeli prezentációknál, előadásoknál is) elvárás.

A plagizált dolgozatoknál a lebukás veszélye is jelentős. Egy jó dolgozat az írásbeli értékelésen sikeres lehet, de aztán következik a védés, ahol a szerzőnek bizonyítania kell a témában való jártasságát, s bemutatni munkája eredményeit, válaszolni a felmerülő kérdésekre.

☞ *Példa:*

Egy főiskolai záróvizsgára jeles és jó írásbeli értékelésekkel érkező jelölt esetéről számoltak be nemrég a kollégáink. Ilyen jó bírálatokkal talán túlzottan formálisnak gondolta a „szerző” a védést, mert a kérdésekre adott válaszaiból kiderült, hogy valószínűleg nem is olvasta a dolgozatot (az egészet biztosan nem), nem ismerte sem az abban feldolgozott szakirodalmat, sem a bemutatott piacutatás céljait és eredményeit. Az eredmény ilyen esetben csak bukás és fegyelmi eljárás lehet.

Mi a helyzet a korrekt módon hivatkozó, de csak máshonnan átvett részekből álló dolgozatokkal? Ez nem plágium, ugyanakkor nem felel meg az elvárásoknak, hacsak nem ez volt a feladat. Ha például különböző szerzők definícióit, értelmezéseit kell összehasonlítani valamely fogalom esetében, akkor természetesen elfogadható, sőt szükséges is lehet a sok idézet, de emellett a megfelelő „összekötő szövegek” és saját elemzések, értékelések szerepeltetése is. Időhiányban született dolgozatoknál előfordul az előbbi eset (sok átvett bekezdés, idézőjelben, megfelelően hivatkozva,

s kevés önálló gondolat), de nem számíthat jó értékelésre, hacsak nem bizonyítja a szerző, hogy valóban szükséges volt munkájához a sok idézet, s alaposan kielemezi, értékeli az idézett szövegeket. (Bár ebben az esetben is felmerülhet, hogy az elemzett idézeteknek inkább a mellékletben lenne a helyük.)

★ 81. tanács

Mindig azonnal tüntessük fel a hivatkozásokat, már a dolgozat munkaváltozatában és a jegyzetekben is!

Az előbbi „feledékenység” elkerülésére ez jól bevált recept. A (nem szándékolt) plágium veszélyének elkerülése mellett egyszerűsíti is munkánkat a végső simítások során, hiszen nem akkor kell visszaemlékezni s visszakeresni különböző forrásokból a felhasznált részeket.

☒ Példa:

Nem védhető az az érv, hogy „már annyit olvastam az eredeti művet, hogy szinte kívülről megtanultam, s ezért véletlenül szó szerint ugyanazt írtam le...” A helyzet súlyosságát fokozza, ha még az irodalomjegyzékből is kifelejtji az ebben az esetben szó szerinti értelemben vett „szerző” az eredeti művet.

Következzen két további megtörtént eset, amely azt példázza, hogy a plágium plagizálása nem mentesít, sőt: növelheti a lebukás esélyét: Egy alkalommal egy leadott dolgozatban a konzulens saját korábbi könyvéből kimásolt oldalakat fedez fel. A szerző értetlenül áll: annyira azért nem pofátlan (mondjuk ki: hülye), hogy a konzulens könyvéből vegyen át egy az egyben részeket. Ő egy cég honlapjáról vette le az anyagot, s nem tudta, hogy éppen a konzulensstől származik, mert ott sem hivatkoztak rá.

Egy másik esetben a hallgató az esszéjében a konzulens által lektorált és szerkesztett szakkönyvből szerepeltet szó szerint több bekezdést, idézőjel és hivatkozás nélkül. Mi több, a felhasznált források között sem jelenik meg a könyv, amely egyébként a tantárgy ajánlott irodalmainak listáján szerepel, tehát a hallgatók ismerhetik. Az oktató kérdésére kiderül, hogy a „szerző” a könyvet nem ismeri, nem is hallott róla, ő egy közgazdász ismerősének egy dolgozatából merített. Szóért nem hivatkozott a könyvre, mert az ismerőse sem hivatkozott.

Igen ám, de ekkor az ismerős dolgozatára kellett volna hivatkozni, s a szó szerinti idézetek esetében idézőjelet használni. Így elkerülhető lett volna az újabb plágium (a plagizált dolgozat plagizálása).

☒ Példa:

Hallgatói kérdések a plágiumról: „A Harvard Business Review-cikkeket megtaláltam magyarul is, és egész bekezdéseket idézek szó szerint a magyar fordításból. Ez plágium?”

Válasz: Különböző plágiumfokokatok vannak: Ha a dolgozat írója nem jelzi, hogy honnan van az idézet, az durva plágium. Ha fel van tüntetve a forrás, de nincsenek idézőjelben a szó szerinti idézetek, az sem illik. Ha marad a gondolatmenet, s csak mondatról mondatra átfogalmaz valaki egy szöveget, az is plágium.

A kérdés folytatása: „Igazából mindenhol hivatkozok az eredetire. Az eredeti gondolatmenetet nem követem, mert a sajátomba illesztem bele a bekezdéseket, és csak azt emelem ki a szövegből, ami számomra szükséges. Azért gondoltam a magyar nyelvű használatát, mert így gyorsabb, de készíthetek saját fordítást is az eredetiről.”
Válasz: Egy irodalomfeldolgozó munkánál (fejezetnél) nyilván természetes, hogy az eredetit bemutatja a szerző, de valamilyen formában fel kell dolgoznia: például kiemeli a szerinte legfontosabb megállapításokat, s természetesen a hivatkozásokat is feltünteti minden esetben.

✘ Tipikus problémák, hibák

- ▶ *Hiányzik a felhasznált források jegyzéke.* Néhány szerző úgy gondolja, elegendő, ha szöveg közben utal a felhasznált irodalmakra. Ez nem elég: a felhasznált források listájának közzélése kötelező minden dolgozatnál, tudományos és nem tudományos munkánál is.
- ▶ *Hiányos a felhasznált források jegyzéke.* Nem szerepel minden, az írás során felhasznált forrás. A „minden” nemcsak a klasszikus írott forrásokra vonatkozik, hanem például a személyes interjúkra, saját tapasztalatokra, internetes forrásokra.
- ▶ *A szerző által nem hivatkozott forrásokat is tartalmaz a felhasznált források jegyzéke.* A szerző sok általános vagy a témához kapcsolódó, de láthatóan nem használt forrással bővíti a listát.